

Věc C-21/22

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora****Datum doručení:**

7. ledna 2022

Předkládající soud:

Sąd Okręgowy w Opolu (Polsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

10. prosince 2021

Navrhovatelka:

OP

Předmět původního řízení

Předmětem řízení před předkládajícím soudem je projednání opravného prostředku, který OP podala proti rozhodnutí zástupce notáře v Polské republice o odmítnutí provedení notářského úkonu, jmenovitě sepsání notářské závěti jménem ukrajinské státní příslušnice obsahující doložku o volbě ukrajinského práva pro dědictví jako celek a o modifikaci zákonné dědické posloupnosti stanovené ukrajinským právem.

Předmět a právní základ předběžné otázky

Předkládající orgán pokládá dvě otázky. V první otázce jde o to, zda osobní působnost článku 22 nařízení č. 650/2012, který opravňuje zůstavitele k volbě práva státu, jehož je státním příslušníkem, jako práva, jímž se řídí dědictví jako celek, zahrnuje také osobu, která je státním příslušníkem třetího státu. Druhá otázka se týká případu platné bilaterální smlouvy uzavřené mezi členským státem a třetím státem, která sice neupravuje záležitost volby práva, ale určuje rozhodné právo a jde v ní o určení vzájemného vztahu této smlouvy a nařízení, jakož i vlivu této hierarchie norem na možnost volby práva na základě článku 22 ve spojení s článkem 75 nařízení státním příslušníkem daného třetího státu.

Předběžné otázky

- 1) Musí být článek 22 [nařízení č. 650/2012] vykládán v tom smyslu, že osoba, která není občanem Evropské unie, je oprávněna zvolit si jako právo, jímž se řídí dědictví jako celek, právo státu, jehož je státním příslušníkem?
- 2) Musí být článek 75 ve spojení s článkem 22 uvedeného nařízení č. 650/2012 vykládán v tom smyslu, že za situace, kdy bilaterální smlouva, která váže členský stát a třetí stát, neupravuje v oblasti dědictví volbu práva, nýbrž určuje rozhodné právo, může státní příslušník takového třetího státu, který má bydliště na území tohoto členského státu, provést volbu práva?

Uplatnění ustanovení unijního práva

SFEU: čl. 81 odst. 2 písm. c)

Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále jen „nařízení“): bod 38 odůvodnění; články 22 a 75

Uplatnění ustanovení vnitrostátního práva

Umowa polsko-ukraińska z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych (Ukrajinsko-polská smlouva ze dne 24. května 1993 o právní pomoci a právních vztazích v občanských a trestních věcech), podepsaná v Kyjevě dne 24. května 1993 (Dz.U. 1994 částka 96, č. 465): články 36 a 37

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (zákon ze dne 4. února 2011 o mezinárodním právu soukromém) (Dz.U. 2011 částka 80, č. 432): článek 66a

Ustawa z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (zákon ze dne 14. února 1991, notářský řád) (Dz.U. 1991 částka 22, č. 91): články 81, 81a, 82 a 83

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (zákon ze dne 17. listopadu 1964, občanský soudní řád) (Dz.U. 1964 částka 43, č. 296) (dále jen „o.s.ř.“): článek 366

Stručný popis skutkového stavu a řízení

- 1 OP, která má výlučně ukrajinskou státní příslušnost a bydliště v Polsku, je spolu se svým manželem v rámci společného jmění manželů spoluvlastnicí bytové jednotky nacházející se v Polsku. V Polsku se obrátila na notáře se žádostí o

sepsání notářské závěti, která by obsahovala volbu ukrajinského práva a modifikaci zákonné dědické posloupnosti podle tohoto práva.

- 2 Dne 10. července 2020 zástupce notáře odmítl provedení notářského úkonu v rozsahu týkajícím se volby ukrajinského práva s tvrzením, že volba ukrajinského práva v závěti by byla v rozporu s právními předpisy, konkrétně s článkem 81 notářského řádu.
- 3 OP podala opravný prostředek k zástupci notáře, který se ve fázi posuzování opravného prostředku v rámci autoremedury pokusil zahájit příslušné řízení o předběžné otázce, avšak usnesením ze dne 1. září 2021 ve věci OKR (C-387/20) byla žádost o rozhodnutí o předběžné otázce prohlášena Soudním dvorem za nepřipustnou. Zástupce notáře opravný prostředek zamítl.
- 4 OP podala opravný prostředek k předkládajícímu soudu. Navrhla, aby bylo zamítnutí v plném rozsahu zrušeno a aby byla položena předběžná otázka Soudnímu dvoru.

Hlavní argumenty účastníků řízení v původním řízení

- 5 V odůvodnění rozhodnutí, jímž bylo odmítnuto provedení notářského úkonu, zástupce notáře v první řadě upozornil na aspekt osobní působnosti nařízení. V tomto kontextu odkázal na usnesení – pro něj dle jeho názoru závazné – Sādu Okręgowego w Opolu (Krajského soudu v Opoli, Polsko) ze dne 28. února 2020, který při projednání opravného prostředku ve věci s analogickým skutkovým stavem dospěl k závěru, že článek 22 nařízení poskytuje možnost zvolit právo státu, jímž se řídí dědictví jako celek, výhradně státním příslušníkům členských států Evropské unie. Vodítka vylučující uplatnění nařízení na státní příslušníky třetích států je dle názoru uvedeného soudu obsaženo v bodě 38 odůvodnění první větě nařízení, kde je řeč o právu volby občanů Unie, a v čl. 81 odst. 2 písm. c) SFEU, který je právním základem nařízení a podle kterého představuje nařízení prostředek, jehož cílem je zajistit slučitelnost norem v oblasti rozhodného práva a sporů o jurisdikci platných v členských státech.
- 6 V druhé řadě notář na základě článku 75 nařízení upozornil na aspekt přednosti úpravy podle bilaterálních smluv uzavřených členskými státy s třetími zeměmi před nařízením. Polsko-ukrajinská bilaterální smlouva ze dne 24. května 1993 o právní pomoci a právních vztazích v občanských a trestních věcech neupravuje možnost volby rozhodného práva v dědických věcech. Článek 37 polsko-ukrajinské smlouvy upravuje rozhodné právo v dědických věcech tím způsobem, že rozhodným právem v rozsahu dědění movitého majetku navrhovatelky je ukrajinské právo jakožto právo státu, jehož je státní příslušnicí (odst. 1), zatímco rozhodným právem v rozsahu dědictví nemovitého majetku je právo smluvního státu, na jehož území se nemovitý majetek nachází (odst. 2). Neexistuje tedy možnost sjednocení dědického statusu.

- 7 OP ve svém opravném prostředku k soudu namítá nesprávný výklad článků 22 a 75 nařízení.
- 8 Pokud jde o článek 22 větu první nařízení, navrhovatelka odkázala na znění tohoto ustanovení, podle kterého si „každá osoba“ může zvolit právo státu, jehož je státním příslušníkem, jako právo rozhodné pro dědictví. Taktéž upozorňuje na skutečnost, že článek 22 nařízení je obsažen v kapitole III nařízení, která obsahuje kolizní normy obecné povahy. Podle článku 20 nařízení se právo určené nařízením použije bez ohledu na to, zda je či není právem členského státu. OP zastává názor, že se to týká také práva určeného v režimu volby práva podle článku 22 nařízení.
- 9 Pokud jde o článek 75 nařízení, který stanoví, že „tímto nařízením není dotčeno“ uplatňování smluv uzavřených mezi členskými státy a třetími státy, OP zastává názor, že souběžná platnost nařízení a takovéto smlouvy neznamena, že polské orgány musí v polsko-ukrajinské dědické věci použít kolizní normy vyplývající z takovéto smlouvy za situace, ve které určují rozhodné právo na základě objektivních hraničních určovateli. Vzhledem k tomu, že se článek 37 polsko-ukrajinské smlouvy nevztahuje na možnost volby dědického práva, nemůže mít v této situaci přednost před úpravou obsaženou v článku 22 nařízení, který tuto otázku upravuje a připouští volbu práva.
- 10 OP také uvádí, že odmítnutí sepsání závěti v Polsku obsahující volbu ukrajinského práva je tím spíše nesprávné, že by taková závěť mohla být sepsána v kterémkoli jiném členském státě (který není předmětnou dohodou s Ukrajinou vázán) a že toto odmítnutí vede ke štěpení dědictví, která je v rozporu se zásadou jednoty práva rozhodného pro dědění, jejíž význam zdůraznil Soudní dvůr v rozsudku Kubicka (C-218/16).
- 11 Ve své odpovědi na opravný prostředek zaujal zástupce notáře názor, že polsko-ukrajinská smlouva tvoří zvláštní režim určování rozhodného práva v dědických věcech, který má jako celek přednost před režimem vyplývajícím z nařízení, včetně jeho článku 22.
- 12 Zástupce notáře však také upozornil na skutečnost, že přednost této smlouvy, která je uznávána i v doktríně a která vede k rozštěpení rozhodného práva (takže pro movitý majetek platí jiné rozhodné právo než pro majetek nemovitý), velmi ztěžuje sepsání závěti pro značný počet ukrajinských občanů s bydlištěm v Polsku. Vzhledem k systémovému rozměru právního problému, o který se v projednávané věci jedná, podpořil zástupce notáře návrh OP na předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru.

Stručné odůvodnění žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

- 13 Pokud jde o první otázku, předkládající soud nejprve uvádí, že se maďarská a polská vláda a Evropská komise ve svých vyjádřeních ve věci OKR (C-387/20), shodly na tom, že článek 22 nařízení dává osobě, která není občanem Unie, možnost zvolit si jako právo, jímž se řídí dědictví jako celek, právo třetího státu,

jehož státní příslušnost má tato osoba v okamžiku volby nebo v okamžiku smrti. Je pravda, že s odkazem na článek 366 o.s.ř. tento soud dospěl k závěru, že výše uvedené rozhodnutí Krajského soudu v Opoli ze dne 28. února 2020, v němž je osobní působnost článku 22 nařízení vyložena tak, že se omezuje pouze na státní příslušníky členských států, což zástupce notáře považuje za vyloučení možnosti provést požadovaný notářský úkon, není v projednávané věci závazné. Předkládající soud však považuje za nezbytné sjednotit stanoviska soudů ve sporné otázce a za tímto účelem předkládá Soudnímu dvoru první otázku.

- 14 Pokud jde o druhou otázku, předkládající soud zaprvé odkazuje na postoje maďarské a polské vlády a Evropské komise v jejich vyjádřeních ve věci OKR (C-387/20), z nichž vyplývají rozdílné výklady článku 75 nařízení. Podle názoru maďarské vlády nemůže mít nařízení vliv na uplatňování mezinárodních úmluv, jejichž smluvními stranami je v okamžiku přijetí tohoto nařízení jeden nebo více členských států a které se týkají oblastí upravených tímto nařízením; v takové situaci musí být podle jejího názoru rozhodné právo určeno výhradně na základě kolizních norem uvedené smlouvy, a pokud bilaterální smlouva „mlčí“ o otázce volby práva, není státní příslušník třetího státu s bydlištěm v členském státě, který je smluvní stranou smlouvy, oprávněn zvolit si dědický status. Komise rovněž uvedla, že pokud bilaterální smlouva uzavřená mezi členským státem a třetím státem určuje rozhodné právo pro dědictví na základě objektivních hraničních určovatелů, aniž by strany mohly zvolit jiné rozhodné právo, je volba práva státním příslušníkem třetího státu, který je takovou dohodou vázán, vyloučena. Jiný názor naopak zastávala Polská vláda, která uvedla, že pokud bilaterální smlouva mezi členským státem a třetím státem neupravuje volbu práva v dědických věcech, ale pouze uvádí rozhodné právo pro dědictví, může si státní příslušník takového třetího státu s bydlištěm v členském státě vázaném touto bilaterální smlouvou zvolit právo tohoto třetího státu, i když právo zvoleného státu volbu práva v dědických věcech neupravuje.
- 15 Zadruhé předkládající soud konstatuje, že ani v Polsku neexistuje jednotný názor na výklad článku 75 nařízení. Upozorňuje na skutečnost, že podle názoru Polska, jakožto jedné ze stran výše uvedené smlouvy z roku 1993, smluvní státy záměrně institut volby rozhodného práva pro dědictví neupravily. Pokud bychom toto považovali za autentický výklad subjektu, který výše uvedenou smlouvu vypracoval a podepsal, zůstává otázkou, zda ukrajinská vláda vykládá výše uvedená ustanovení smlouvy z roku 1993 podobným způsobem. Současně předkládající soud upozorňuje na skutečnost, že dne 29. května 2014 byla podepsána Dohoda o přidružení mezi Evropskou unií, Evropským společenstvím pro atomovou energii a jejich členskými státy na jedné straně a Ukrajinou na straně druhé. Jak vyplývá z jejího čl. 24 odst. 1, Ukrajina a Evropská unie prohlásily, že budou rozvíjet justiční spolupráci v občanských věcech a sbližovat ukrajinské právní předpisy s právem Evropské unie.
- 16 S odvoláním na polskou odbornou literaturu předkládající soud poznamenává, že v kontextu výkladu článku 66a zákona ze dne 4. února 2011 o mezinárodním právu soukromém někteří autoři dávají nařízení přednost před bilaterálními

úmluvami, které Polsko uzavřelo s Běloruskem, Ruskem a Ukrajinou. Podle jiného názoru jsou otázky vztahu mezi nařízením a úmluvami řešeny samotným nařízením o dědictví v čl. 75 odst. 1 větě první, na jehož základě jsou tyto otázky vyňaty z působnosti nařízení.

- 17 Pokud jde o genezi článku 75 nařízení, předkládající soud připomíná, že v původním znění bylo toto ustanovení stručné a jasné a v případě kolize dávalo přednost mezinárodním smlouvám – s výhradou dohod, které byly uzavřeny mezi členskými státy uplatňujícími nařízení a které se musejí podřídit obsahu nařízení – přičemž se odkazovalo na tehdejší článek 307 ES, podle něhož je zapotřebí odstranit neslučitelnost mezi Smlouvou a dohodami se třetími zeměmi, avšak normotvůrce nakonec na tento odkaz rezignoval.
- 18 Při analýze argumentů ve prospěch přednosti nařízení vznáší předkládající soud několik dalších otázek: mimo jiné otázku potenciální diskriminace obyvatel EU, kteří nejsou státními příslušníky některého členského státu EU, a otázku archaické povahy kolizních ustanovení v mnoha mezinárodních smlouvách. Předkládající soud si rovněž klade otázku, zda by ve světle dosavadní judikatury Soudního dvora neměla být svoboda volby rozhodného práva považována za nezbytný pilíř justiční spolupráce v občanských věcech.
- 19 Předkládající soud se rovněž obává, že v případě odmítnutí přednosti nařízení hrozí, že v důsledku uzavřených bilaterálních smluv budou různé členské státy uplatňující nařízení vnímat dědictví po témže zůstaviteli z kolizního hlediska rozdílně. Polsko je vázáno bilaterálními smlouvami obsahujícími kolizní normy v dědických věcech, které nepředpokládají volbu práva, se čtyřmi třetími zeměmi, jejichž státní příslušníci pobývají v Polsku poměrně ve velkém počtu: s Ukrajinou, Běloruskem, Ruskem a Vietnamem (ale také s nástupnickými státy bývalé Jugoslávie, které nejsou členskými státy, Kubou, Libyí, Severní Koreou a Mongolskem). Na druhé straně má Německo podobné smlouvy s Tureckem, Íránem a nástupnickými státy SSSR. Rakousko pak s nástupnickými státy bývalé Jugoslávie, které nejsou členskými státy, a s Íránem a Ruskem. Jednotné řešení otázky hierarchie dotčených právních norem se proto jeví jako důležité jak z hlediska právního řádu mnoha členských států, tak z hlediska jednotnosti společného systému kolizních norem vytvořeného v rámci jejich sjednocení, a rovněž jako nezbytné pro zajištění jednotného výkladu v celé zeměpisné oblasti působnosti nařízení.